

АНОТАЦИИ НА МАТЕРИАЛИТЕ ПО ЧЛ. 65 ОТ ПРАСПУ НА ГЛ. АС. Д-Р АНТОНИЯ ПЕНЕВА БАЛЕВА

за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“
по област на висше образование: 8. Изкуства,
професионално направление: 8.3. Музикално и танцово изкуство,
научна специалност: История на музиката

За участие в конкурса са представени 43 научни труда: 3 монографии, 37 научни статии, от които 33 са на български език, 2 – на английски език, 2 – на руски език, 3 учебни помагала за студенти. Всички те са разработени и публикувани след придобиване на научно образователна степен „доктор“.

Използваната номерация отразява поредните номера на публикациите в списъка за участие в конкурса.

МОНОГРАФИИ

- 1. Балева, А. Музика и време. Философски, естетически и исторически фрагменти.** Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2019, с. 197, ISBN 978-619-202-533-5 (второ допълнено и редактирано издание)

Проблемът за времето и изкуството, в частност – музиката, с категоричност може да се определи като фундаментален. Неговата всеобхватност отправя проучванията, анализите, интерпретациите и емоционалната рецепция на изследователя в многообразни посоки, в лабиринт от видими и не толкова забележими връзки, препратки, аналогии и асоциации. Тази уникална двойка носи особено тайнство, което провокира както раждането в древността на митологичните представи за тях, така и изграждането на чисто рационалистичните теории на нашето съвремие.

Разбирането, че дълбочината и всеобхватността на отношението музика – време остава в голяма степен необозримо, налага на изследователя изискването за ясно прецизиране на основните тематични и смислови акценти. Техният съзнателен избор, подчинен на авторовата индивидуална рефлексия на проблема, обяснява и подзаглавието на монографията – философски, естетически и исторически фрагменти. В краткия преглед на отделните глави ще се очертаят техните основни смислови и съдържателни полета.

В *първа глава*, разглеждаща отношенията музика-история и музика-философия, се очертава територията, върху която се разполагат, свързват и взаимодействат тези фрагменти. Основната цел е представяне на дълбоката връзка от една страна между изкуството музика с историята и философията, а от друга да се очертаят спецификата и предметът на научните дисциплини – история на музиката и музикална философия.

Втора глава е посветена на двата феномена – музиката и времето. В реалния живот хората са заобиколени от музика и преднамерено или не, всеки е

част от музикалната култура, с определен опит в тази област. Несъмнено има моменти, в които възникват въпросите: Какво е музиката, какъв е нейният смисъл, в какво се състои нейната ценност? и т.н. Отговорите на тези въпроси се разкриват в процеса на изучаване на изкуството музика и неговото специфично социокултурно битие, в което са преплетени разнообразни по характер проблеми – онтологични, епистемологични, психологически, културологични, семиотични и др. Проследява се развитието на възгледите за музиката, формирали се в мисловния и практически опит, лежащ в основата на многовековната европейска традиция.

Проблемът за времето може да се определи като вечен: той вълнува и предизвиква човечеството, което през цялата си хилядолетна история се старее да разгадае неговите тайни. Категорията *време* до голяма степен концентрира в себе си фундаменталните въпроси, пред които се изправя човек в търсене на смисъла на своето съществуване. От многообразните проблемни изследователски полета, активирани от категорията *време*, се акцентира върху разбирането на времето като метафора, неговите алегорични и символични превъплъщения в изкуството, както и някои от най-значимите теории, имащи отношение към времето в изкуството и музиката.

Специфичната, иманентна връзка между феномените музика и време е предмет на изследване в теоретичен и исторически план в *трета глава*. Конкретизирани са основни понятия като *хронотоп* и *темпоралност*, както и категориите *музика и време*, *музикално време*, *времето в музиката*. В изложението е отделено специално място за представяне на някои от многообразните визии за музикалното време и породената от тях специфична терминология. Обобщено са изложени индивидуалните авторски рефлексии върху проблема на композитори като Игор Стравински, Оливие Месиен, Пиер Булез, Карлхайнц Щокхаузен и др.

В контекста на проблема музика-време са изведени някои от най-важните особености на понятията *музикално произведение*, *музикален текст* и *музикална нотация*, както и един обобщен анализ, разкриващ процеса на моделиране на времето с музикални средства.

В исторически аспект отношението музика-време разкрива други изследователски проблеми: този за периодизацията на музикалната история и значимостта на понятия като *дискретност* и *континуитет*. Съвременните възгледи за развитието на музикалноисторическия процес, интеграцията между музикалната история, културология и философия, пораждат необходимостта от появата на нова терминология и специфични периодизации. В този смисъл са разгледани своеобразните темпорални метафори *бърза* и *бавна* история, изведени на основата на актуалната идея за различни типове музика и съответните им различни истории. Музикалната култура е представена в кардиналния контекст на нейната темпоралност и конкретизираните основни темпорално-историческите модели.

2. Балева, А. Аспекти на музикалната култура XVII – XVIII век. 152 с., УИ „П. Хилендарски”, Пловдив, 2012, ISBN 978-954-423-781-3

Настоящата книга представя отделни аспекти на един конкретен отрязък от музикалната история – годините от 1600 до първите десетилетия на XIX век. В рамките на тези малко повече от два века музикалното изкуство и култура преминават през времето на барока, на галантния и сантиментален стил и музикалния класицизъм. Интересът на професионалните музиканти – музиколози, изпълнители, диригенти, музикални педагози, на музикантите любители и на най-широката слушателска аудитория към визирания времеви период е напълно оправдан. Дори в пренаситеното звуково пространство на съвременното ни, за много хора изкуството музика се припокрива с времето на А. Вивалди, Г. Фр. Хендел и Й. С. Бах, на Й. Хайдн, В. А. Моцарт и Л. ван Бетховен. Популярността на тяхното творчество поражда измамното усещане, че всичко свързано с музиката от времето на барока и класицизма е открито, описано и известно. Извън професионалния кръг от музикални специалисти, това разбиране е типично за тези, които тепърва навлизат в спецификата на музикалната история. Те сякаш приемат композиторите и техните произведения като някаква даденост, до голяма степен откъснати от времето, в което те се появяват. От този факт произтича основанието музиката на барока и класицизма – всъщност две много различни епохи, да бъдат представени заедно – както последователно, така и паралелно – в съпоставителен план. Именно така наглед познатото на всички музикалнокултурно пространство би разкрило отделните си елементи и детайли, постепенните или по-бурни процеси, протичащи в него и би станало наистина по-близко за съвременния човек.

Края на XVI и началото на XVII век бележат началото на нов период в развитието на музикалната култура, който носи съществени и необратими промени в общественото и индивидуално съзнание по отношение на музикалното изкуство. В продължение на около 200 години се зараждат, развиват, усъвършенстват и в крайна сметка се превръщат в своеобразни еталони, съвременните представи и модели, обвързани с възприемането, изпълнението и създаването на музика. Поставят се основите на съвременния музикален език, раждат се големите музикални жанрове – операта, ораторията, симфонията, сонатата. Технологичният напредък определя усъвършенстването на старинните музикални инструменти и създаването на нови. Постепенно се утвърждава моделът на концертната практика, поставят се основите на музикалния пазар, активизира се музикалноиздателската дейност. Паралелно с развитието на музикалната практика, през XVII и XVIII век се поставят основите на различни музикалнонаучни дисциплини, които по-късно стават неизменна част от европейското музикознание. Това са история на музиката, музикалната естетика и критика, музикалната социология.

В монографията е представена една широка картина, визираща периода от 1600 до първите десетилетия на XIX век – време, през което Западна Европа живее под знака на войни, кризи и революции. В последователен и съпоставителен план са изложени настъпилите промени в светогледа на обществото, които намират своето изражение в проявите на интелектуалната мисъл. Неминуемо обществено

политическата и социална ситуация водят до необратими промени и в музикалния живот. Те рефлектират с особена сила както върху личната съдба на музикантите през този период – композитори и изпълнители, така и върху спецификата на тяхното творчество. Замисълът на изданието не включва анализи и нотни примери на конкретни творби. Фокусирането върху определени образци от различни музикални жанрове е обвързано с по-широкото им представяне като емблематични за културата на тези периоди творби, носещи белега на времето, в което са родени, както и неповторимия почерк на своите автори. В този смисъл е и подборът на използваната литература – исторически, културологични, естетически и изкуствоведски изследвания, утвърдени монографични и други музикалноисторически трудове.

3. Балева, А. Музикалното възприемане. Историко-теоретични аспекти. 127с., УИ „П. Хилендарски”, Пловдив, 2010, ISBN 978-954-423-640-3

Цялостната концепция на монографията е подчинена на дълбокото убеждение в необходимостта отделните музикални процеси и явления, събития и личности, да бъдат разположени и анализирани в широк исторически и културен контекст. Книгата е замислена като издание, което може да допълни и разшири знанията за музикалното изкуство и култура. В този смисъл се предлага възможността определени постановки да бъдат пречупени през призмата на сложния, многопластов, до голяма степен индивидуален процес на възприемане. Тези характеристики на музикалното възприемане, обясняват наличието на различни аспекти в интерпретацията на информацията – философски, исторически, естетически, социологически.

Монографията е организирана в три части. *В първата част* музикалното възприемане се разглежда като неделима и вътрешно присъща част от непрекъснато изменящата се картина на музикалната култура. В този смисъл се съпоставят масовото и професионалното, научно разбиране, посочено е естествено съществуващото „противоречие“ в тълкуването и третирането на музикалното възприемане в ежедневието и в научната мисъл, отношенията между т. нар. обща музикална култура на масовия слушател и музикалнотеоретичното и историческо знание.

Музикалното възприемане има своите характерни проявления в областта на музикалното творчество и изпълнителство. В процеса на изучаване на музикалната история и творчеството на композиторите се откроява значимостта на тяхното индивидуално възприемане, способността им за адекватна и същевременно творческоинтерпретативна рецепция, значението, което композиторът отдава на съответната слушателска рецепция. Специфичен режим на протичане на възприемането се налага и в изпълнителската практика. В ролята на медиатор, изпълнителят е поставен пред твърде сложна задача – съобразно своя опит и познания, тръгвайки обикновено от нотния запис на творбата, той трябва да търси съчетаването на своите рецептивни реакции към „духа на творбата“ и тези на слушателската аудитория.

В образователен аспект се акцентира върху ролята на музикалното възприемане в преподаването на история на музиката. Подборът и работата с конкретни музикални образци е важен, тъй като те не са просто илюстрация на теоретичния материал, а равнопоставена, съществена част от познанието за музикалното изкуство. В този смисъл в процеса на обучение интердисциплинарността е задължително условие, което осигурява обхващане на творбата в различни нейни аспекти, тя обогатява и стимулира възприятието. Едва при съчетаването на теоретичните знания и целенасоченото, пълноценно възприемане (и преживяване) на музикалните творби, се достига до познанието за историческото развитие на музикалното изкуство.

Втората част представя музикалното възприемане в контекста на музикалната естетика, на социологията и психологията.

През втората половина на ХХ век проблемът за същността на историята на изкуството и ролята, функциите и значението на възприемането стават център на т. нар. рецептивни теории. Влиянието на рецептивната естетика върху музикалната наука и формирането на разбиране за значимостта на музикалното възприемане се свързват с позицията за сътворческата роля на възприемащия изкуство, т. е. той разчита, декодира посланието на художника и същевременно го пренася и вплита в собствения си духовен живот и житейски опит. Това схващане може да бъде съотнесено към разбирането на историята като своеобразен индивидуален и колективен опит. Музикалната история и култура могат да се интерпретират като особен вид историческа памет на идеи и чувства, творчески и рецептивни стилови модели и цялостни миогледи.

Разглеждането на взаимовръзката с психологията дава възможност за конкретизиране на понятията *музикално възприемане* и *музикално възприятие*, за разграничаването на две основни качествени нива: опознаване на сетивната даденост и проникване в пластове отвъд сетивната даденост. На базата на конкретизиране на структурата на музикалното възприемане се достига до системата от детерминантите на възприемането, която е анализирана в музикалноисторически аспект.

Третата част е посветена на процесуалния характер на музикалното възприемане. Изведени са различни аспекти на процесуалността на музикалното възприемане, които се проявяват във филогенетичен и онтогенетичен план, в единния художествен процес, във временно процесуалната същност на музикалното изкуство.

Музикалното възприемане се изменя, модифицира, адаптира, развива под влияние на еволюцията на миогледа, светоусещането, на естетическите идеали за красота, културния и исторически опит на различните общества. Неговото изменение и развитие е в естествена взаимовръзка с развитието на музикалното изкуство. Разгледани в исторически план, тези взаимовлияния имат различна степен на динамика и синхрон, а това от своя страна създава необходимото напрежение и импулс за развитието на творчеството и изпълнителските практики.

НАУЧНИ СТАТИИ И ДОКЛАДИ

Статии и доклади, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация

- 4. Балева, А.** За пътя към реализация на иновативни идеи, теории и практики. Реалности и предизвикателства в процеса на преподаване на история на музиката.

В: сп. ПЕДАГОГИКА № 8, 2020, с.1141-1158,
ISSN1314–8540(Online), ISSN 0861–3982 (Print)

- a. Web of Science: Emerging Sources Citation Index
- b. European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS)
- c. Central and Eastern European Online Library (CEEOL)
- d. EBSCOhost Research Databases
- e. Google Scholar, Primo (Ex Libris), Summon (ProQuest)

Темата за иновациите в образованието е изключително актуална и в този смисъл тя заслужава един критичен прочит, който очертава дългия и сложен път, който води към тяхната реализация. От позицията на дългогодишния опит на университетски преподавател по история на музиката, авторът очертава своето разбиране на проблема, като извежда на преден план задължителната теоретична и концептуална подготовка, преминава през обективната реалност и достига до конкретната практическа реализация в образователния процес със студенти от музикалните специалности с педагогическа насоченост. В статията са описани три тематични проекта, чиято реализация дава възможност на студентите на практика да изследват, анализират, систематизират и презентират знания, свързани с история на музиката, със съвременната музикална култура, с различни научни теории, идеи и др. На основата на проектната дейност се осъществява междудисциплинарно взаимодействие, интегриране на знания, умения и отношения от различни предметни области, фокусиране върху резултата и протичането на образователния процес в практически контекст.

Статии и доклади, публикувани в специализирани издания в областта на изкуствата

- 5. Балева, А.** Изучаването на история на музиката - път към християнското духовно богатство. В сборник доклади „Религия и образование. История, традиции и съвременни тенденции“. „Студио-18“, 2020, с.288-294, ISBN 978-619-7249-60-6

В статията е представено отношението музика-религия, като то е подчинено на идеята за интегриране на религиозната тематика в образователния процес по история на музиката. В една широка интердисциплинарна рамка са засегнати някои философско-естетически, културологични, социологични, психологични аспекти на проблема, като съзнателно е търсена дистанция от чисто теологичното и акцент върху общокултурното.

- 6. Балева, А. Актуални проблеми на музикалното образование в контекста на информационно-комуникационната среда.** В: „Информационни технологии в образованието. Предизвикателства и възможности“. УИ „П. Хилендарски“, Пловдив, 2019, с.218-227, ISBN 978-619-202-437-6

Проблемът за музикалнообразователния процес в контекста на информационно-комуникационната среда поставя редица въпроси, свързани със специфичните взаимоотношения между човека и изкуството. Статията представя кратък обзор на някои актуални идеи и тенденции, които засягат философско-естетически и музикалнокултурологични аспекти на визирания проблем, които биха могли да са в основата на образователна среда, осигуряваща баланса между изкуство и технологии и създаваща условия за приобщаване на младите хора към света на изкуството.

- 7. Маркова, Д., А. Балева, Е. Гилова. Проучване отношението на учителите към проблема за естетизация на образователното пространство.** В: Социалнопедагогически аспекти на иновациите в образователната среда. УИ „П. Хилендарски“, Пловдив, 2018, ISBN 978-619-202-389-8

В статията се представят резултати от изследване отношението на учителите към проблема за естетизация на образователното пространство. Проведеното анкетно проучване дава основание да се направят изводи относно значимостта на естетическото оформление на образователното пространство и необходимостта от търсене на пътища за постигане на ефективни модели, насочени към психическия комфорт на децата и учениците, допринасящи за естетическото им изграждане. Представят се дейности по проект, реализирани в конкретна образователна среда, които биха могли да онагледят разбирането за естетическо възпитание и приобщаване към изкуството чрез естетизация на образователната среда.

- 8. Балева, А. Музиката за деца – поглед върху културноисторическото ѝ формиране.** В: Социално-педагогически аспекти на детското развитие.

Сборник с доклади от интердисциплинарна научна конференция. УИ „П. Хилендарски“, Пловдив, 2017, с.393-404, ISBN 978-619-202-279-2

В рамките на голямата тема *детето и изкуството*, настоящата статия представя кратък обзор на процеса на културноисторическо формиране на феномена *детска музика*. Неизбежно той е обвързан с глобални проблемни сфери като културноисторическото и социално развитие на обществото, развитието на философските идеи и др. На основата на това контекстуално поле се открояват и конкретните проблеми, свързани с осъзнаването значимостта на музикалното изкуство, с различните социалноисторически и културни проявления на процеса на музикално образование и възпитание, с появата и значението на образа на детето и детството в изкуството и музиката.

9. Балева, А. Иновации в университетската образователна среда, художественото образование и приложението на иновативни педагогически технологии – фактори за естетизация на университетската образователна среда. В: Перспективи при създаване на иновативна образователна среда. Сборник с научни доклади. УИ „П. Хилендарски“, Пловдив, 2017, с. 210-219, ISBN 978-619-202-297-6

Настоящата статия визира част от многообразното и изпълнено с предизвикателства пространство, породено от пресичането на сферите на изкуството и образованието. Ситуирани в него, понятията художествено образование, иновация, иновативни технологии, естетизация на средата, пораждат редица въпроси, които очертават един твърде широк социокултурен контекст. Тук ще бъде направен опит да се изложат някои аспекти на проблема, фокусирани върху взаимозависимостите и влиянията, протичащи между визираните по-горе понятия и предопределящи тяхната същинска реализация.

10. Балева, А. Отношенията музика-история и музика-философия. За някои особености на диалога между музикознанието, историята и философията. В: Иновации и компетентности в образованието. Сборник с доклади от интердисциплинарна научна конференция. УИ „П. Хилендарски“, Пловдив, 2016, с.339-348, ISBN 978-619-202-178-8

Текстът представя някои основни специфики на отношенията музика-история и музика-философия. Тяхната значимост е предопределена от интердисциплинарния характер на музикалната наука и в този смисъл, те са определящи както в конкретните научни изследвания, така и в сферата на музикалното и общохуманитарно образование.

11. Балева, А. , Я. Янкова, Д. Маркова. Идеята за художественопросветителската дейност – традиции, реалности, перспективи.. В: Алтернативи в образованието. Сборник доклади на участници в проект „Алтернативи в образованието“. УИ „П. Хилендарски“, Пловдив, 2016, с.161-171, ISBN 978-619-202-159-7

В статията се проследява историческото развитие на просветителската идея в музикалното и художественото образование. Разглежда се нейната същност, принципи и развитие, потенциалът на идеята, която не е изгубила значението си и досега. Излагат се разсъждения върху възможни проекции на просветителската дейност в съвременното обучение по изкуства. Придобиването на необходимите социокултурни компетентности от студенти в специалностите по изкуства и педагогическите специалности (за всички образователни степени) чрез специализирани учебни курсове би допринесло за мултиплицирането на просветителските идеи в съвременната образователна среда.

12. Балева, А., Я. Янкова. Проекция на базирано на феномени учене в рамките на художественопросветителската дейност. В: Алтернативи в образованието. Сборник доклади на участници в проект „Алтернативи в образованието“, II част, УИ „П. Хилендарски“, Пловдив, 2016, с.205-2013, ISBN 978-619-202-194-8

В статията се очертават основните характеристики на един нов педагогически подход – базирано на феномени учене. Пресечните точки с проектно-базираното обучение дават основание за ползване на педагогическия опит в тази посока и моделиране на образователни модели в обучението по изкуства. Изложени са различни аспекти на феномена *време* в музиката с цел намирането на възможни проекции в художественопросветителската дейност и в образованието на педагогически специалисти.

13. Markova, D., A. Baleva, Y. Yankova. Educational projects in the context of the artistic and enlightenment ideas. In: East European Scientific Journal Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe, Warszawa, Polska, vol. 2, 2015. с. 10- 13. (индекс в РИИЦ) Статията е достъпна и на: http://eesa-journal.com/wp-content/uploads/2015/10/EESJ_2_1.pdf/ ISSN 1857-7881 Print; ISSN 1857-7431 Online/

В статията се разглеждат проектните дейности в обучението по изкуства като възможна проекция на просветителските идеи в съвременното образование. Представя се теоретичен модел на работа по образователен проект и приложението на проектнобазираното обучение в контекста на интеграцията между музиката и изобразителното изкуство. Анализира се същността на образователните проекти според съвременната педагогическа теория и практика,

организацията на проектно-базирано обучение, възможностите за постигане чрез него на определени образователни цели. Проектнобазираното обучение предлага една алтернатива, която позволява на студентите да влязат в ролята на самообучаващи се, активизира техните способности за анализиране и осмисляне на теоретичния материал. В тази активна форма на придобиване на знания те застават в центъра на образователния процес. Автономността в съгласуваната екипна дейност ги превръща в организатори на собственото си обучение.

14. Baleva, A. History of music on the background of interdisciplinarity. Possibilities to develop the creative thinking of students. SOCIAL COMPETENCES, CREATIVITY AND WELLBEING. Plovdiv University Press, 2015, p. 103-110., ISBN 978-619-202-023-1

Фундаменталната същност и значение на историята на музикалното изкуство предопределят отдавна утвърденото ѝ място в общото хуманитарно и специализирано музикално образование. Съвременните изследвания на музикалноисторическия процес като цяло са немислими без интеграцията с други науки като философията, психологията, социология, културология и др. В настоящия текст е изведена идеята за взаимодействието на различните дисциплинарни сфери като възможност за представяне на музикалноисторическата информация в различен контекст, активиращ творческото мислене на студенти, изучаващи история на музиката.

15. Балева, А. Относно „бавната“, „бързата“ и непозната история на музикалния XX век. В сборник: Пети академични пролетни четения. Международна конференция „XX век – време на конфронтации, време на открития“, НМА „Панчо Владигеров“, София, 1-2 април, 2015, с. 295-303, ISSN 1314-9261

В статията е представена актуалната класификация на типовете музикално творчество, изложена от руския музиколог Татяна Чередниченко: фолклорен, менестрелен, канонично-импровизационен и опус музика. На тази основа в контекста на музиката на XX век, спецификата на нейното преподаване и реалностите на съвременната образователна среда, е направен опит за представяне на идейна платформа, целяща повишаване качеството на педагогическата комуникация и образователния процес като цяло.

16. Балева, А. Релацията музика-време в педагогически контекст (изясняване и интерпретация на някои понятия). В: Образование. Развитие. Изкуство. Изкуство и развитие.“ УИ „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2015, с.35-44, ISBN 978-619-202-077-4

Вникването в същността на проблема музика-време разкрива до голяма степен битието на музиката, както в различните етапи на историческо развитие, така и във всички сфери на музицирането, включващо творчеството, изпълнението и възприемането. В този смисъл основна задача в процеса на преподаване на тази сложна материя е коректното и прецизно използване на присъщата на проблема терминология.

17. Балева, А. Информационно-комуникативната функция на музикалното изкуство в контекста на проблема музика-време. Някои образователни проекции. В: сборник доклади „Образование, общество, личност.“ УИ „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2015, с. 185-194, ISBN 978-619-202-032-3

Главна особеност на музиката като проявление на човешката дейност е осъществяването на специфично общуване, което осмисля нейните възможности да отразява идеите, емоциите и заобикалящия ни свят. Информационно-комуникативната функция е в основата на едно от фундаменталните качества на звуковото изкуство – предаването на информация. Музикалните творби са своеобразни *документи на епохата*. В тях е „напластена“ разнородна информация – те разкриват миогледа и философията на времето, в което са създадени, възплъщават специфичната чувствителност и емоционален облик, носят „духът на времето“. За да бъде разчетена тази информация е необходима определена степен на музикално и художествено образование, в рамките на които се изгражда една по-цялостна картина, в която се вписва музикалната творба, а в основата на тази картина лежи и фундаменталният проблем музика-време.

18. Балева, А. Философският проблем музика-време и някои специфични периодизации на музикалното изкуство. В сб. „Перспективи в образованието“, УИ „П. Хилендарски“, Пловдив, 2014, с. 143-152, ISBN 978-954-423-942-8

Статията представя обобщено някои моменти от своеобразния диалог между философско-естетическите и музиколожки концепции, свързани с проблема музика-време. Те се явяват необходимата предпоставка за ново и различно осмислянето и представянето на музикалноисторическия процес като цяло.

19. Балева, А. Изучаването на история на музикалната култура във висшите училища - глобален поглед (стереотипи, рецептивни нагласи, предизвикателства). В: „Иновации, предизвикателства и тенденции в постмодерното образование“, Стара Загора, 2013. http://uni-sz.bg/wp-content/uploads/truni/file/Volume_1_No_1.pdf

Целта на статията е излагането на кратък критичен анализ на визирания проблем. Той е поставен в общия контекст на съвременната ни социокултурната ситуация. Съзнателно е търсена дистанция от конкретиката на учебните планове и програми. Акцентите са поставени върху отделни общи и по-частни аспекти, които взети заедно извеждат мястото, ролята и функциите на историята на музикалната култура като един от съществените компоненти на съвременното хуманитарно образование.

- 20. Балева, А. Изучаването на история на музикалната култура – необходимо присъствие във висшето хуманитарно образование.** В: сборник научни статии „Съвременното образование – стратегии, направления, ценности”, УИ „П. Хилендарски”, Пловдив, 2012. с. 136-143, ISBN 978-954-423-827-8

Разсъжденията в статията излизат извън рамките на специализираното професионално музикално образование и вниманието е фокусирано върху необходимостта от изучаване на история на музикалната култура в различните хуманитарни направления и специалности в българските висши училища. Последователността на изложението отразява авторската визия за проблема и желанието същия този проблем да предизвика размисъл и дискусии, които да доведат до въвеждане на тази дисциплина в учебните планове.

- 21. Балева, А. Музикалнопросветителската дейност в контекста на университетската образователна среда.** В: сборник научни статии „Формиране на гражданина и професионалиста в условията на университетското образование” /Първа книга, том втори/, Екс-Прес, Габрово, 2012. с. 214-216, ISBN 978-954-490-336-7.

Изложението гравитира около две основни опорни точки: университетът и неговото научно, образователно и културно поле на действие и идеята за музикалното просветителство, притежаваща своята дълга история и традиция. В този контекст се развиват разсъжденията на автора, който на базата на своя преподавателски и научен опит, приема за целесъобразно и в синхрон с актуалните потребности на обществото и в частност на висшето музикално образование, възраждането на идеята за музикалнопросветителска дейност и превръщането на висшите училища в просветителски центрове.

- 22. Балева, А. Писаното слово на Киприана Беливанова през погледа на един преподавател по история на музиката.** В: „Академични пролетни

четения”, Сборник с доклади от Национална среща на преподаватели по история на музиката и музикален фолклор в средните и висши учебни заведения и преподаватели по музика в средните общообразователни училища, „Марс 09“ЕООД, София, 2012. с. 244-251, ISBN 978-954-2925-05-7

В сферата на научното общуване, с неговите разнообразни функции, съществуват текстове, притежаващи свои характерни функционални, структурни и езикови особености (строго научни, академични, научноучебни, научнопопулярни, научноинформационни текстове). Независимо от това, между тях съществува недвусмислената взаимовръзка и понякога читателят открива едно „щастливо преплитане”, сливане на техните специфични характеристики. Точно тази рядко срещана особеност изпъква в написаните текстове на Киприана Беливанова. Тъй като насоката на разсъждения в статията е отправена към възприемане и разбиране на музикалноисторически научни текстове в образователния процес по история на музиката, конкретният анализ и съответстващите му изводи се основават на студията „Епохата на Бах и Хендел”. Тази сложна, противоречива стилова епоха в музикалната история и култура е представена чрез един ясен, лаконичен, но изразителен стил, очертани са основни, фундаментални специфики на времето, което наричаме музикален барок. Те аргументират и доказват възможността и необходимостта от обединяването на толкова противоречиви, контрастни явления в едно единно цяло. Основната когнитивна функция на текста се съчетава изключително успешно и ползотворно с комуникативната. Структурата на целия текст дава своеобразен алгоритъм, подпомагащ възприемането на информацията. Изчистеният, ясен изказ дава възможност да се навлезе в дълбочина на текста, превръща го в многофункционален. Това ражда така необходимата в образователната практика свободна, творческа ситуативност, при която в процеса на усвояване на конкретно знание, се достига до други, допълнителни – т.е., създава се динамично информационно поле, което допринася за навлизане в много по-широки зони на познанието. В този смисъл, чрез своята студия Киприана Беливанова влиза в ролята на фасилитатор - термин, който в практиката на обучението и развитието обозначава процесът на улесняване, съдействие, подпомагане, който води до ефективно и пълноценно възприемане, разбиране и усвояване на сложната музикалноисторическа материя.

23. Балева, А. История на музиката – актуални научни и образователни аспект. В: Сборник „Съвременни педагогически теории и практики”, УИ „П. Хилендарски”, Пловдив, 2011. 127-132, ISBN 978-954-423-732-5

В статията са визирани някои от съществените фактори, активирали промените в музикознанието като цяло, така и в история на музиката като научна дисциплина. Те са провокирани от новото отношение към историята под влиянието на френската историческа школа „Annales”, активно е влиянието на рецептивните теории, развиващи се най-вече в литературознанието след 60-те години на XX век (школата от Констанц). Влияние оказват и културологичните теории (А. Тофлър). В следствие на това се разширява и обогатява полето на изследваните процеси и явления, засягащи развитието на музикалноисторическия процес. Подчертана е необходимостта от съответната проекция на тези промени и в образователен аспект.

24. Балева, А. История на музиката в контекста на музикалнопедагогическото образование. В: „Пролетни четения”, Сборник с доклади от Национална среща на преподавателите по история на музиката и Музикален фолклор от висшите и средните музикални училища, „Марс 09” ЕООД, София, 2011. с. 49-55, ISBN 978-954-2925-05-7

Статията разглежда изучаването на дисциплината *История на музиката* в музикалнопедагогическите специалности. В контекста на актуалната ситуация в образованието са посочени някои проблеми, свързани с нивото на подготовка, на музикална и обща култура на студентите. Очертани са възможностите на бакалавърската степен на обучение, в рамките на която е необходимо да се търсят нови, максимално ефективни пътища за структуриране, систематизиране и представяне на сложната музикалноисторическа информация и това да доведе както до компенсация на посочените негативи, така и до изграждане на необходимите за бъдещия учител по музика компетенции в областта на музикалната история.

25. Балева, А. За учителя и музикалното общуване. В памет на Ленард Бърнстейн. В: „Пролетни четения”, Сборник с доклади от Национална среща на преподавателите по история на музиката и Музикален фолклор от висшите и средните музикални училища, „Марс 09” ЕООД, София, 2011. с.79-84, ISBN 978-954-2925-05-7

Статията е посветена на едно от големите имена на музиката на XX век Ленард Бърнстейн – диригент, композитор, пианист, музикален лектор и писател, просветител. Основният акцент в изложението е именно музикалнопросветителската дейност на Бърнстейн, намираща своето най-ярко проявление в прочутите *Младежки концерти (Young People's Concerts)*, осъществени с Филхармонията на Ню Йорк в периода 1958-1972 година. Очертан

е изключително широкия тематичен диапазон на *Концертите*, който съчетава музикални творби от различни стилове и епохи с въпроси от музикалната теория, история, естетика. Подчертана е актуалността на музикалнопросветителската дейност на Л. Бърнстейн и възможността в нея да се открият идеи, чието творческо интерпретиране би помогнало за набелязване на адекватни пътища за преодоляването на редица проблеми, бележещи взаимоотношенията между музикалното изкуство и младите хора.

26. Балева, А. Някои аспекти на музикалната рецепция в контекста на музикалната история. Списание „Музикални хоризонти”, издание на СБМТД, бр.3, 2010. с.24-25, ISSN 1310-0078

В статията са изложени разсъждения, свързани с два момента от историята на музикалното изкуство и култура, които имат особено значение в процеса на изследване на музикалната рецепция:

- първите десетилетия на XIX век, през които се развива плодотворната дейност на Феликс Менделсон-Бартолди като диригент и музикален просветител, чрез която се променя отношението към музикалното наследство, става своеобразна пренастройка и адаптация на възприемането по отношение на музикални произведения от миналото;
- интензивното развитие през XX век на звукозаписът, появата и усъвършенстването на електронните медии, компютърните технологии. Тези безспорни достижения на техническия прогрес, създават качествено нова среда, в която трябва да „живее” музиката и водят до промени в композиционните техники, в сферата на изпълнителското изкуство и естествено в качеството на музикалната рецепция.

27. Балева, А. За интегративните процеси в музикознанието. Поглед върху съвременните тенденции в руското музикознание. Сб. „За интегративните процеси в съвременното музикознание и образование”, УИ „П. Хилендарски”, Пловдив, 2010, с. 30-35, ISBN 978-954-423-615-1

В статията се представят и коментират някои характерни тенденции в руското музикознание, започнали своето развитие през 90-те години на XX век. Те демонстрират преосмисляне на традиционното знание за музиката, като то се обогатява и доизяснява на базата на многостранните интегративни връзки на музикалното изкуство с психологията, социологията, културологията и др. Накратко са изброени някои идеи и теории на музикални теоретици и историци като Е. Назайкински, Ю. Холопов, В. Холопова, В. Медушевский.

- 28. Балева, А. За „класическата музика” в контекста на проблема за интеграцията. Реалности, противоречия, възможности.** Сб. „За интегративните процеси в съвременното музикознание и образование”, УИ „П. Хилендарски”, Пловдив, 2010. с. 36-44, ISBN 978-954-423-615-1

Статията е свързана с разработването на научен проект, изследващ интегративните процеси в съвременното музикознание и проектирането им в модерната образователна среда. Понятието *интеграция* е поставено в по-широк контекст и в този смисъл се визират две условно определени нива:

- Макро ниво, което се отнася до взаимоотношенията между музиката и обществото;
- Микро ниво, което фиксира интегративните процеси в сферата на музикознанието.

Краткият анализ и съпоставка между тях са насочени към очертаване на отделни специфични проблеми, противоречия и възможностите за тяхното преодоляване.

- 29. Янкова, Я., А. Балева. Информационно-комуникационните технологии – средство за интегриране на различни образователни модели в обучението по История на музиката.** Сб. „За интегративните процеси в съвременното музикознание и образование”, УИ „П. Хилендарски”, Пловдив, 2010, с.45-51, ISBN 978-954-423-615-1

Обучението по история на музиката изисква опериране с огромно количество информация, свързана с различни научни области и изкуства. Използването на ИКТ в обучението подпомага синтезирането, интегрирането и систематизирането на учебното съдържание, съчетавайки академичност и атрактивност при поднасянето му. Чрез прилагането на ИКТ както в лекционния курс, така и в самостоятелната подготовка на студентите, се изгражда информационна култура и професионални компетентности, които обучаваните ще реализират в бъдещата си изпълнителска и педагогическа практика.

- 30. Балева, А. Относно периодизацията на музикалното изкуство. Някои образователни аспекти.** Научни трудове на Съюза на учените в България - Пловдив, серия Б. том XIII, 2010, с. 168-171, ISSN 1311-9192

В статията са представени някои специфични характеристики и особености на проблема за периодизацията на музикалното изкуство. Краткият анализ съчетава основополагащи становища на историческото музикознание с актуалните изисквания и потребности, проявяващи се в музикалнообразователния процес.

- 31. Балева, А. За преподаването на историята на музикалното изкуство и спецификата на съвременната социокултурна и педагогическа среда. Някои основания за промяна.** Сб. „Педагогическата среда в университета като пространство за професионално-личностно развитие на бъдещия специалист”, Екс-Прес, Габрово, 2010. С.231-234, ISBN 978-954-490-161-6

Статията излага позицията за преосмисляне на традиционния модел на обучение по история на музиката, като подчертава спецификата на университетската педагогическа среда. Адаптирането на този модел и преминаването към интегриран преглед на музикалната култура намира своето основание в: наличието на различни образователни квалификационни степени на висшето образование; изключително широките граници на входно ниво на студентите; разгръщането на информацията в широк контекст дава възможност за многопосочни и динамични интегративни връзки, би оптимизирал комуникацията между преподавател и студенти.

- 32. Арnaudова, Е., А. Балева. Теория и история на музиката – интегративни педагогически аспекти.** Педагогическо образование: съвременни проблеми, концепции, теории и практика. Санкт Петербург. 2010, с. 449-453, ISBN 978-5-902064-29-9

Целта на статията е да се представят някои възможности за интеграция на музикалноисторическите и теоретични знания в процеса на обучение на студенти от музикалнопедагогическите специалности. В този смисъл са коментирани някои варианти за реализация на интегративни връзки между теоретични теми (напр. основни свойства на музикалния звук, музикалната писменост) и тяхната проекция в контекста на историческо развитие на музиката

- 33. Baliewa, A. Музыка-теория-образование. Проблемы и перспективы.** Paradigmaty współczesnej pedagogiki, czesc 2, Siedice, Polska, 2009.с.19-24, ISBN:978-83-923928-6-6

Релацията музика-теория-образование конкретизира три области на съвременната интелектуална и художествена мисъл, които са в състояние на динамично развитие, на преосмисляне и дори на предефиниране на традиционно установеното знание, концептуални схеми и модели. Независимо от това, че те са фиксирани пределно обобщено, в рамките на това изложение ще се направи опит да се изведат някои техни актуални характеристики, породените от тях проблеми и перспективите за развитие, заложи в съвременните парадигми в образованието и музикознанието.

- 34. Балева, А. Обучението по музика и съвременната образователна среда.** В: Сб. „Детето, изкуствата, технологиите. Съвременни образователни тенденции.“ УИ „П. Хилендарски“, 2010. с.239-243, ISBN 978-954-423-594-9

Съвременните насоки на образованието, формулирани в редица национални и общоевропейски документи, недвусмислено поставят акцент върху сфери, твърде отдалечени от тази на изкуството. Те изместват почти изцяло съществуващата традиция, свързана с обучението по изкуства и множеството теории за естетическо възпитание. Едновременно с това, в същите тези документи като една от ключовите компетенции е посочена културната компетентност, чиято същност е емоционалното и естетическо преживяване на заобикалящия ни свят чрез изкуство. Статията е провокирана от това противоречие и поставя, произтичащи от него въпроси като: как в съвременните условия да се достигне до посочената културна компетентност и да се изпълни със съдържание понятието „образован човек“?; възможно ли е да се реализират учебните програми в рамките на пределно ограничения брой часове по музика?; доколко съдържателната страна на тези учебни програми ще е в състояние да изгради една друга представа за музикалното изкуство, извън баналността и еднообразието на иначе многообразната интонационна среда?

- 35. Балева, А. За музиката и музикалното обучение.** Сб. „Съвременни проблеми на музикалното обучение“, УИ „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2009.с. 8-14, ISBN 978-954-423-515-4

Изследването на релацията музикално изкуство - музикално обучение първоначално изисква един обобщен, глобален поглед, произтичащ и търсец своите устои в основополагащи постановки за музиката. Трудността идва от двойствената природа на явленията и процесите, на свързаните с тях теории и тяхната практическа реализация. Така опорните точки се превръщат и в конфликтни, но въпреки, а може би точно заради това, те ни отвеждат по-близо до същината на проблема. Взаимовръзките и отношенията между музиката и музикалното обучение са коментирани от гледна точка на: универсалната същност на музиката; музикалната педагогика като част от науката за музиката и личността на „учителя“ по музика.

- 36. Балева, А. Някои специфики на филогенезата на музикалното възприятие.** Списание „Музикални хоризонти“, издание на СБМТД, бр.9, 2009, с.29-31, ISSN 1310-0076

Значимостта на художественото и в частност на музикалното възприятие и рецепция е основополагащо в музикознанието, изкуствознанието, в естетиката и др. В статията музикалното възприятие се проследява във филогенитичен план, как то се изменя, модифицира, адаптира, развива под влияние на еволюцията на мирогледа, светоусещането, на естетическите идеали за красота, културния и исторически опит на различните общества. На тази основа е очертана неговата роля и влияние върху развитието на музикалното изкуство като цяло и конкретно върху битието на музикалните произведения.

37. Балева, А. Музикознание, медии, образование – тенденции, влияния, релации. Сб. „Съвременната интонационна среда и музикалните интереси на учениците”, УИ „Паисий Хилендарски”, 2007.с.5-12, ISBN 978-954-423-412-6

Статията представя резултати от анкета, свързана с общата музикална култура на студенти първокурсници от няколко педагогически специалности на Педагогическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“. Техният анализ е обвързан с актуални тенденции в сферата на музикалното творчество, изпълнителство и възприемане, в теоретичните изследвания в областта на музикалната история, теория, естетика и др., свързани с преосмисляне на отношението сериозна, класическа музика – популярна музика. В този контекст е отделено място и на ролята на медиите, като значим фактор, формиращ определени потребности, вкус и художествени критерии в младите хора. На тази основа се очертават изводи и препоръки, насочени към музикалните педагози и тяхната адаптация към актуалните условия на социалната, културна и образователна среда.

38. Балева, А. Тенденции и перспективи в обучението по музика. В: Сборник доклади на научна сесия на СУБ, Пловдив, 2006.с.242-245, ISSN 1311-9192

В статията се анализират резултати от анкета, визуализираща нивото на обща музикална култура на завършилите средно образование. Констатираните разлики между теоретичните и практическите резултати очертават някои основни изводи, конкретизиращи характерните тенденции и перспективи на музикалното образование в българските училища.

39. Балева, А. Детската оперета – традиции и съвременни посоки. В: „Адаптацията като стратегия на детската литература“. Сборник от

Международна конференция по детска литература. Пловдив, 2005. С.223-230, ISBN:954-516-592-8

В статията се представя кратък преглед на историческото формиране и развитие на жанра на детската оперета в контекста на процесите, протичащи в българската музикална култура: от годините след Освобождението, влиянието и асимилирането на елементи от европейската практика и постепеното оформяне на наша, българска традиция, свързана с детската оперета. Разглежда се и проблемът за адаптирането на художествени текстове към музикално-сценични творби, акцентира се върху тяхната комуникативност и достъпност като фактори, активиращи развитието и популярността на жанра на детската оперета.

40. Балева, А. Универсалната природа на музиката – някои образователни аспекти. В: Сборник от Юбилейна конференция с международно участие „Култура и образование – перспективи” – III част, Пловдив, 2004.с.79-82

Широко разпространено е разбирането за универсалния характер на музикалния език и неговата сила на въздействие. Те са обект на анализ в сферата на музикалната теория, естетика, психология, социология, педагогика и др. В статията се поставят някои въпроси относно съвременния музикалнообразователен процес и доколко пълноценно той отразява универсалния характер на музиката, какво и как се преподава, отчита ли се типа аудитория, осъществяват ли се корекции в хода на преподаване в зависимост от резултатите.

ПУБЛИКУВАНО УНИВЕРСИТЕТСКО УЧЕБНО ПОСОБИЕ ИЛИ УЧЕБНО ПОСОБИЕ, КОЕТО СЕ ИЗПОЛЗВА В УЧИЛИЩНАТА МРЕЖА

41. Балева, А. Музикалната култура през втората половина на XVIII и началото на XIX век. Революцията в музиката. Христоматия, 162с. УИ „П. Хилендарски”, Пловдив, 2011, ISBN 978-954-423-692-2

42. Балева, А., Я. Янкова. Музикалната култура през втората половина на XVIII и началото на XIX век. Идеи, стилове, творци. Христоматия, 148с. УИ „П. Хилендарски”, Пловдив, 2011, ISBN 978-954-423-691-5

43. Балева, А., Я. Янкова. Музикалната култура 1600-1750. Музиката на Барока. Христоматия, 136с. УИ „П. Хилендарски”, Пловдив, 2010, ISBN 978-954-423-641-0

Христоматиите „Музикалната култура 1600 – 1750. Музиката на Барока”, „Музикалната култура през втората половина на XVIII и началото на XIX век. Идеи. Стиллове. Творци” и „Музикалната култура през втората половина на XVIII и началото на XIX век. Революцията в музиката” са предназначени основно за студенти от музикални специалности в университети и музикални академии. Те се явяват необходимо допълнение към учебния курс по дисциплината „История на музиката“, като техните заглавия анонсират и конкретизират тематичния обхват и концептуалните акценти.

Текстовете в христоматиите са извлечени от обширен кръг литература, обхващащ музиколожки, изкуствоведчески, литературоведски, културологични и естетически научни трудове. Включени са откъси от епистолярното наследство на някои от композиторите, а така също от различни справочни и енциклопедични издания. Библиографията включва материали от български научноизследователски трудове, преводи на такива от руски, английски и немски език, нови съвременни публикации, включително и от интернет.

Христоматиите са обединени от единна цялостна концепция, която се отразява и в тяхната структура. Всяка една от разглежданите музикалноисторически епохи е представена в широкия контекст на нейните общокултурни и социални особености, като постепенно навлизат текстове, конкретизиращи спецификите на музикалната култура: философско-естетически възгледи, периодизация, стиллове и жанрове, творци и произведения.

Като учебни пособия, христоматиите имат своето приложение и сред една по-широка аудитория: студенти от различни специалности по изкуства, преподаватели и ученици в средните музикални училища, преподаватели по музика в общообразователното училище и всички, които се интересуват от въпросите на музикалната история в контекста на европейското културно развитие.

20.12.2022

Гр. Пловдив

ИЗГОТВИЛ:

ГЛ. АС. Д-Р АНТОНИЯ БАЛЕВА